

9. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / кол. авт. – К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип. 46. – 95 с.
10. Педагогічна майстерність : підруч. / [за заг. ред. І. А. Зязюна]. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
11. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
12. Равен Д. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Д. Равен. – М., 2002. – 396 с.
13. Художня культура. 10 клас: Тематичні розробки уроків. Рівень стандарту. Академічний рівень / [Л. М. Масол, О. В. Гайдамака]. – Х. : Ранок, 2010. – 336 с.

РЕЗЮМЕ

Л. А. Глазунова. Формирование эстетической компетентности будущего учителя-филолога.

В статье раскрыто содержание понятий «компетентность», «эстетическая компетентность». Проанализированы основные взгляды отечественных и зарубежных учёных. Основное внимание сконцентрировано на педагогическом аспекте.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, эстетика, эстетическая компетентность, формирование, будущий учитель, знания, умения, навыки, эстетическая культура личности.

SUMMARY

L. Glazynova. Forming of aesthetic competence of a future teacher.

In clause the maintenance of concepts «competence», «aesthetical competence» are opened. The views of different Ukrainian and foreign scientists on this phenomenon have been analyzed. The focus of attention is based on the pedagogic aspects.

Key words: competence, aesthetic, aesthetical competence, forming, future teacher, knowledge, skills, aesthetical culture of a personality.

УДК 378

С. О. Даньшева

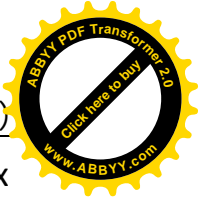
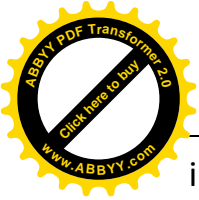
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО ІНЖЕНЕРА

У статті викладено сучасні погляди на вибір та структурування змісту освіти, а також запропоновані принципи конструювання змісту в системі формування професійної мобільності конкурентоздатного майбутнього інженера в навчально-виховному процесі технічного університету.

Ключові слова: педагогічна система, зміст освіти, професійна мобільність, принципи вибору та структурування змісту освіти.

Постановка проблеми. Курс на модернізацію системи вищої освіти України, задекларований законодавчими документами, поставив перед науковцями задачу розробки сучасних теоретичних концепцій,

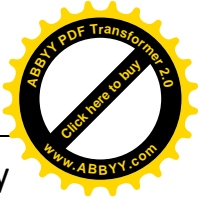
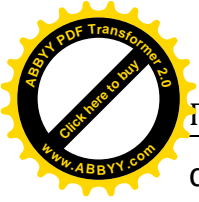
інноваційних педагогічних технологій та проведення інших проектних досліджень з метою підготовки майбутніх фахівців у відповідності до вимог сучасного виробництва та ринку праці. Зокрема досить актуальним є завдання проведення розробок щодо проектування педагогічних систем формування професійно мобільного та конкурентоздатного фахівця.

Вивчення законодавчих документів, що регламентують діяльність вищих освітніх закладів України [1, 2, 3], а також державних стандартів та Освітньо-кваліфікаційних характеристик підготовки майбутніх працівників інженерно-технічної галузі [4] свідчить про наявність протиріч. З одного боку в законодавчих документах декларується орієнтація на підготовку професійно мобільної та конкурентоздатної особистості, а з іншого боку навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах, зокрема, конструювання його змісту залишаються поза сферою цілеспрямованого формування в майбутнього фахівця якостей, а також знань та умінь, які «запускають» механізм професійної мобільності.

Необхідно відзначити, що обґрунтування змісту освіти, його науковий відбір та структурування не припиняють бути однією з центральних і актуальних дидактичних проблем. Тому актуалізується завдання обґрунтування, розробки та оновлення змісту освіти з метою спрямованості педагогічного процесу на ефективне формування професійної мобільності майбутнього фахівця, зокрема, інженера.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема теорії конструювання змісту освіти постійно перебуває в центрі уваги багатьох дослідників Ю. Бабанський, С. Гончаренко, І. Лернер та ін.[6, 7, 13, 15]. Ученими досліджуються питання змістовного наповнення, безпосередньо, підготовки професійно мобільного фахівця різних галузей. Найбільша кількість праць присвячена змістовному наповненню підготовки майбутнього професійно мобільного педагога (Л. Амірова, Б. Ігошев, Р. Пріма)[5, 8, 9]. Зміст формування майбутнього інженерно-технічного фахівця засобами окремої дисципліни розглянуто у працях С. Капліної, Л. Меркуловою [10, 11]. Зазначені праці є вагомим теоретичним підґрунтям дослідження особливостей відбору змісту в системі формування професійної мобільності майбутнього інженера. Проте вивчення цих наукових досліджень показало, що єдиної концепції щодо порушеної проблеми вченими не відпрацьовано.

Мета статті – висвітлити окремі теоретичні положення щодо особливостей змісту підготовки професійно мобільного конкурентоздатного майбутнього інженера, виокремити принципи і критерії його відбору та

структурувати з врахуванням особливостей організації педагогічного процесу у технічному університеті.

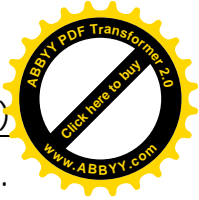
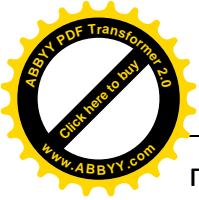
Виклад основного матеріалу. Зміст освіти – поняття багатогранне. На законодавчому рівні в Законі України «Про вищу освіту» його сутність розкривається як обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва [3].

Як педагогічне наукове поняття зміст освіти досліджується багатьма вченими які пропонують різні підходи до розкриття сутності цього поняття. Так, наприклад, В.Сластенін зміст освіти розуміє, як «...сукупність систематизованих знань, вмінь і навичок, поглядів та переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, досягнутий в результаті навчально-виховної роботи» [14]. У даному визначенні відображено знаниево-орієнтований підхід до проблеми. І. Харламов зміст освіти визначає як «систему наукових знань і навичок, а також світоглядних і морально-етичних ідей, які необхідно надати учню у процесі навчання» [16]. З позицій системного підходу зміст освіти – це складна система, в якій можна виділити декілька рівнів його формування: загальнотеоретичні уявлення; конкретна навчальна дисципліна, навчальний матеріал з дисципліни; рівень педагогічної дійсності та структури особистості. На рівні загального теоретичного уявлення зміст освіти охоплює склад, структуру (зв'язки між елементами) і функції конкретного соціального досвіду, який передається підростаючим поколінням.

Наведені приклади свідчать про існування багатьох визначень поняття «змісту освіти». Але найбільш повним нам представляється визначення, яке дав І. Лернер Він визначив зміст освіти як педагогічно адаптоване і емоційно-ціннісне ставлення до світу, засвоєння якого забезпечує розвиток особистості. Отже, в змісті освіти поєднуються навчання, виховання та розвиток [15].

Ґрунтуючись на цих теоретичних положеннях, в межах нашого дослідження, ми будемо вважати, що зміст навчання, що забезпечує формування професійної мобільності – це педагогічно адаптована система знань умінь та навичок, досвід відповідної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, що забезпечує рухомість фахівця у соціально-професійному просторі.

Зміст освіти, якщо він відповідає сучасному рівню розвитку науки, культури і техніки та задовольняє суспільно-економічними вимоги до рівня

підготовки майбутнього фахівця стає одним з факторів розвитку держави. Враховуючи вимоги суспільства та виробництва зміст сучасної освіти, який сприятиме розвитку держави, повинен утворювати підґрунття становлення професійно мобільного конкурентоздатного фахівця. Отже, визначення змісту освіти вимагає пояснення поняття професійна мобільність.

Професійна мобільність, як наукова категорія має складний та інтегрований зміст, тому усвідомлення її сутності має ґрунтуватися на міждисциплінарному дослідженні. Так, з соціально-економічних міркувань професійна мобільність – це функціонально-статусне переміщення в просторі професійної ієрархії, яке постійно оцінюється як самою особистістю, так й її оточенням, тобто може характеризуватися, як процес.

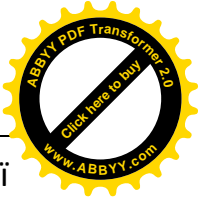
Вивчення психолого-педагогічної парадигми дозволила нам дійти висновку про те, що у ході визначення професійної мобільності до параметрів статусних позицій обов'язково додавати сутнісні характеристики самого індивіда, його особистісні якості, що оптимізує адаптацію фахівця до зовнішнього соціально-професійного простору, який змінюється.

Отже, спираючись на проведений теоретичний аналіз генезису становлення в соціолого-економічній і психолого-педагогічній літературі дозволило висунути власне розкриття її сутності. Професійна мобільність інженера це феноменологічно спостерігаємий, мотивований процес усунення дисбалансу між об'єктивними вимогами виробництва і суб'єктивною позицією особистості в ньому та має стійкий зв'язок між його компонентами (базовим, професійно-кваліфікаційним, особистісним).

Структура базового компоненту не є професійно обумовленою та утворює загальнонаукову та загальнокультурну основу повноцінної реалізації фахівця у професійній діяльності.

Процес професійної мобільності передбачає усунення дисбалансу між об'єктивними вимогами виробництва і суб'єктивною позицією особистості, тому фахівець має вміти аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати нові знання. Такі вміння характеризують рівень інтелектуального розвитку особистості, який відіграє вирішальну роль практично у всіх видах діяльності фахівця. Крім рівня інтелектуального розвитку досить важливим є широта світогляду особистості, який не повинен обмежуватися лише сферою професійних інтересів, має також включати знання в різноманітних культурних галузях, у яких проходить його життєдіяльність, а також цінності і традиції національної культури.

Професійно-кваліфікаційний компонент відбиває підготовленість фахівця, визначаючи його здатність методично організовано і самостійно

розв'язувати задачі і проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності. Цей компонент доцільно поділити на загально-професійний блок у відповідності з видами діяльності та профільно-професійний.

Зміст загально-професійного блоку окреслює коло здатностей особистості до теоретичного, методологічного використання теоретичних основ їх професійної діяльності, а профільно-професійного – відбиває професійний профіль випускника, ідентифікують його професійну діяльність в конкретній предметній галузі на відповідному кваліфікаційному рівні. Враховуючи те, що сучасна система вищої освіти в Україні є багаторівневою та передбачає підготовку бакалаврів, спеціалістів і магістрів, то для відбиття спеціалізації магістерської освітньої програми у складі кожного з блоків необхідно виокремити професійно-спеціалізовані компоненти.

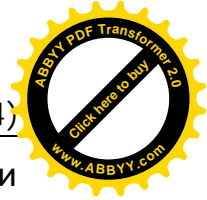
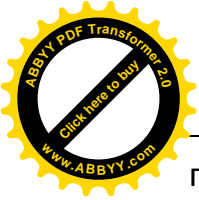
До складу професійно-кваліфікаційного компоненту ми пропонуємо також ввести блок конативних (поведінкових) компонентів, які забезпечують функціональну підготовленість до професійної мобільності.

Індивідуальні характеристики, як компонент професійної мобільності характеризують професійну спрямованість, а також об'єктивні характеристики фахівця: демографічні (стать, вік, соціальне походження), професійно-кваліфікаційні дані (рівень освіти) та суб'єктивні характеристики, як сукупність особистісних та професійно-вагомих психофізіологічних якостей.

Зазначені компоненти повинні стати орієнтаційною основою проектування змісту системи формування професійної мобільності майбутнього інженера. Проте необхідно враховувати, що ця система обов'язково підпорядковується загальній системі підготовки студентів у технічному університеті і тому зміст, що відбиває цілеспрямованість на підготовку до професійної мобільності повинен органічно поєднуватися із змістом навчання студентів за відповідним напрямом підготовки.

Відзначимо ознаки, якими має володіти зміст освіти професійно мобільного майбутнього інженера.

Аналіз сучасних соціально-економічних умов свідчить, що вищій технічній освіті доводиться взаємодіяти з процесами глобалізації і стрімкого технологічного розвитку. Вперше в історії людства темпи змін починають переважати над спадкоємністю і постійністю, а моральне старіння товарів виробництва, технологій та навіть реалізованих наукових винаходів змінюються швидше, ніж покоління людей і такі ознаки сьогодні приймають глобальний характер. За таких умов збереження професійної компетентності стає все більш складним завданням, оскільки щорічно, за

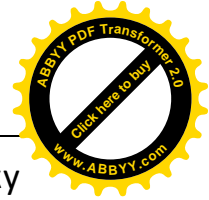
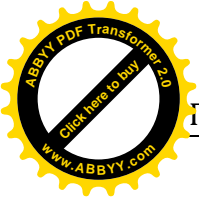
підрахунками американських вчених, фахівець повинен оновлювати 5% теоретичних і 20% практичних професійних знань. Таким чином, зміст сучасної освіти повинен мати інституційну структуру, щоб забезпечувати людині перманентну освіту протягом життя, а також можливість ефективної міграції в суміжних професійних галузях.

Крім цього, сучасному ринку праці, відмінною рисою якого стала конкурентна боротьба, потрібні висококваліфіковані і мобільні фахівці, здатні адаптуватися до нових умов професійної діяльності. Тому зміст професійної інженерно-технічної освіти професійно мобільних фахівців має бути **адаптивним та конструктивним**. Тобто таким, що забезпечує максимальну пристосовність до умов, що швидко змінюються, а також забезпечувати процеси особистісних змін та державної системи освіти. Також, зміст освіти за певних умов повинен стати полем самореалізації особистості. Таким чином, зміст освіти професійно мобільного майбутнього інженера має бути «діалогічним», викликати у студента емоційний відгук, формувати особистісне ставлення і сприяти процесу співвіднесення його з потребами, змістом, логікою, життєвим досвідом та викликати рефлексію. Діалогічність матеріалу характеризується його багатозначністю, багатомірністю, емоційної насиченістю, відкритістю, здатністю притягувати інтереси суб'єктів навчання, значущістю для особистості і суспільства.

За якими ж принципами потрібно проектувати зміст навчання студентів у сучасному технічному університеті, щоб він задовольняв зазначеним вимогам. Не зважаючи на те, що багато науковців присвятили свої дослідження даній проблемі [6, 7, 14, 15 та ін.]. Проте за теперішніх часів в реальній практиці ВНЗ чітко сформульованих принципів і критеріїв відбору змісту освіти все ще ні відпрацьовано. З цієї причини вважаємо, можливим припустити, що для якісної підготовки майбутнього інженера цілеспрямованого на професійну мобільність зміст освіти повинен конструюватися виходячи з основних загально педагогічних, а також спеціальних принципів.

Із загально педагогічних принципів було обрано такі:

- відповідність змісту освіти (всіх його елементів) на всіх рівнях його конструювання загальній меті сучасної освіти.
- гуманітаризації змісту освіти, пов'язаний зі створенням умов для активного творчого освоєння та загальнолюдської національної культури;
- фундаменталізації (інтеграція гуманітарного та природньонаукового знання, встановлення послідовності викладання матеріалу, посилення і впорядкування міжпредметних зв'язків);

- цілісного відображення в змісті освіти завдань всебічного розвитку особистості та формування її загальної культури (базових цінностей);
- наукова і практична значимість змісту;
- відповідність складності змісту реальним можливостям студентів;
- врахування міжнародного досвіду побудови змісту освіти;
- відповідність змісту освіти навчально-методичної і матеріальній базі.

Загальнопедагогічні принципи при проектуванні змісту освіти виконують реалізуючу роль і дозволяють використовувати вже готову і різноманітну палітру методів і прийомів для ефективного розкриття змісту професійної підготовки мобільних фахівців технічної галузі.

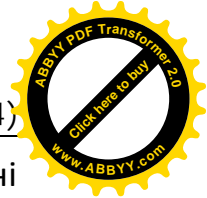
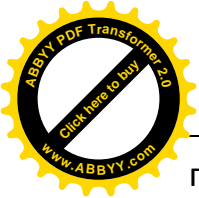
До групи специфічних принципів відносяться основні вихідні положення, що генерують зміст професійної інженерно-технічної освіти з позицій екзогенних (викликаних зовнішніми причинами) і ендогенних (викликаних внутрішніми причинами) функцій професійної діяльності інженера. Специфіка цієї групи принципів може бути усвідомлена в контексті:

- об'єкту та суб'єкту процесу освіти;
- сучасного соціально-політичного становища країни і стану національної системи освіти;
- освоєння педагогічного досвіду;
- багаторівневого змісту інженерної освіти.

До спеціальних принципів буи віднесені:

- аксіологічний, що дозволяє майбутньому фахівцю усвідомити основну задачу своєї професійної діяльності як проблему становлення майбутнього суспільства та забезпечення доступності до цінностей культурної і національної спадщини;
- гносеологічний, що вимагає розкриття змісту професійної освіти в контексті гносеологічної моделі освітнього процесу;
- соціалізації, що характеризує розкриття змісту в контексті входження людини в суспільство і його адаптації;
- індивідуальної мотивації, що вимагає розкриття змісту в контексті забезпечення гарантій працевлаштування і кар'єрного зростання;
- феноменологічний, що обумовлює розкриття змісту в контексті історії наукових поглядів на проблеми освіти, а також трансцендентного і суспільного усвідомлення зміни його функцій і ролей.

Практичне використання запропонованих принципів проектування змісту освіти було експериментально перевірено в Харківському національному університеті будівництва та архітектури (ХНУСА). У експерименті приймали участь студенти, що навчаються за напрямом

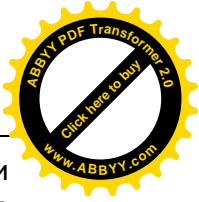
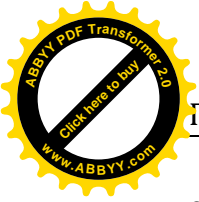
підготовки 6.050202 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». У якості предметного матеріалу було обрано ряд курсів: курс фізики, який є дисципліною нормативного компоненту ОПП, а також курси «Професійна мобільність фахівця технічної галузі» і «Технології професійної мобільності», розроблені автором статті, які належать до варіативного компоненту ОПП. Умовами, що сприяли досягненню цілей експерименту стали: залучення кожного студента до активного пізнавального процесу; скорочення репродуктивних форм роботи з навчальним матеріалом; впровадження нових, особистісно зорієнтованих технологій; забезпечення вільного доступу до необхідної інформації; посилення випереджаючої складової і практичної спрямованості змісту навчальних дисциплін у поєднанні з його фундаменталізацією та гуманізацією.

Висновки. Запропонована автором система принципів та критеріїв відбору змісту освіти забезпечує підготовку випускника не лише згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, а також сприяє цілеспрямованому формуванню професійної мобільності майбутнього інженера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К., 2004р.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.
3. Закон України «Про вищу освіту» (прийнятий 17.01.2002, в редакції від 10.02.2010).
4. «Освітньо-кваліфікаційна характеристика» та «Освітньо-професійна програма» підготовки бакалавра за напрямом підготовки 6.050202 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології затвердженої наказом МОН України № 478 (8.05.2011р.).
5. Амирова Л. А. Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования: автореф. дис. на соискание науч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория та методика профессионального образования» / Л. А. Амирова – Уфа, 2009. – 44 с.
6. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / [сост. М. Ю. Бабанский]. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.
7. Беспалько В. П. Не пора ли менять стратегию образования? / В. П. Беспалько // Педагогика. – 2001. – № 9. – С. 87–95.
8. Игошев Б. М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: автореф. дис. на соиск. научн. степени доктора пед. наук: 13.00.08 «Теория та методика профессионального образования» / Б. М. Игошев. – М., 2008. – 39 с.
9. Пріма Р.М. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Р. М. Пріма. – Одеса, 2010. – 42 с.
10. Каплина С. Е. Концептуальные и технологические основы формирования профессиональной мобильности будущих инженеров в процессе изучения гуманитарных дисциплин: дис... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / С. Е. Каплина. – Чебоксары, 2008. – 427 с.

11. Меркулова Л. П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка: автореф. дис. на соиск. научн. степени доктора пед. наук: 13.00.08 «Теория та методика професійного освіти» / Л. П. Меркулова. – Самара, 2008. – 40 с.

12. Професійна освіта: Словник / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.

13. Слостенин В. А. Педагогика : учеб. по дисциплине «Педагогика» для студентов высших учебных заведений, обучающихся по педагогическим специальностям / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Слостенина. – 8-е изд., стер. – М. : Академия, 2008.

14. Теоретические основы содержания общего среднего образования / [под. ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера]. – М., 1983.

15. Харламов, И. Ф. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед., обучающ. по пед. спец. / И. Ф. Харламов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 2007.

РЕЗЮМЕ

С. О. Даньшева. Принципы отбора содержания образования в системе формирования профессиональной мобильности будущего конкурентоспособного инженера.

В статье рассмотрены современные подходы к отбору и структурированию содержания образования, а так же предложены принципы конструирования содержания в системе формирования профессионально мобильного конкурентоспособного будущего инженера.

Ключевые слова: педагогическая система, содержание образования, профессиональная мобильность, принципы отбора и структурирования содержания образования.

SUMMARY

S. Dansheva. The principles of choice of curriculum in the system of professional mobility.

The article considers the modern approaches to the selection and structuring of the content of education, as well as proposed design principles of the content in the system of formation of professional mobile competitive future engineer.

Key words: pedagogical system, the content of education? professional mobility, the principles of selection and structuring of the content of education.

УДК: 37.015.3

М. В. Канівець, В. Є. Михайличенко

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Я-КОНЦЕПЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОМУ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розглянута формуюча роль Я-концепції в процесі формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку та самовдосконалення особистісних якостей. Дано практичні рекомендації по її усвідомленню та використанню в навчальному процесі. Описані перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: я-концепція, саморозвиток, самосвідомість, самопізнання, самооцінка, впевненість у собі, рефлексія, мотивація до успіху.